

Гүлзира Тәжіғалиева¹ , Гүлнар Аскеева²

¹«Astana International University аға оқытушысы,
әлеуметтік ғылымдар магистрі
tazhigaliyevagulzira@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9842-1705>

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
профессоры, философия ғылымдарының кандидаты
askeeva@mail.ru
(Астана, Қазақстан)

КӨПБАЛАЛЫ ОТБАСЫДАҒЫ БАЛА КЕДЕЙЛІГІ: ЭМПИРИКАЛЫҚ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР

Аңдатпа. Бұл мақалада Атаулы Әлеуметтік Көмек алатын 17 көпбалалы отбасымен жүргізілген тереңдетілген жартылай құрылымдалған сұхбаттар негізінде Қазақстандағы мемлекеттік әлеуметтік қолдау бағдарламаларының іс жүзіндегі тиімділігіне эмпирикалық талдау жүргізіледі. Зерттеу нәтижелері кедейлікте өмір сүретін көпбалалы отбасылардағы балалардың толыққанды тамақтануға, білімге және медициналық қызметтерге қол жеткізуі шектеулі екенін және физикалық, танымдық және әлеуметтік дамуына кері әсер ететінін көрсетеді. «Нұрлы жол», АӘК, «Ауыл - ел бесігі» сияқты бағдарламалардың болуына қарамастан бала кедейлігінің деңгейі жоғары болып қалуда. Эмпирикалық талдау үш негізгі мәселені анықтады: АӘК төлемдері азық-түлікке жұмсалатын шығынның 40-50%-ын ғана жабады; бюрократиялық кедергілер отбасыларды 4-7 мемлекеттік мекемеге барып-келуге мәжбүрлейді; мемлекеттік бала-бақшаға кезек 6-12 айды құрайды. Зерттеу шынайы мұқтаж отбасылардың елеулі бөлігі әлеуметтік қолдаумен толық қамтылмайтынын растайды. Алынған деректер негізінде атаулы қолдауды жетілдіруге, мектепке дейінгі білім беру қолжетімділігін арттыруға және ата-аналардың жұмыспен қамтылуына бағытталған ғылыми негізделген ұсыныстар әзірленді.

Түйін сөздер: бала кедейлігі, көпбалалы отбасылар, мемлекеттік саясат, әлеуметтік қолдау, Қазақстан отбасы саясаты.

Гүлзира Тажигалиева, Гүлнар Аскеева
ДЕТСКАЯ БЕДНОСТЬ В МНОГОДЕТНЫХ СЕМЬЯХ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И РЕКОМЕНДАЦИИ

Аннотация. В данной статье на основе качественного эмпирического исследования - углубленных полуструктурированных интервью с 17 многодетными семьями, получающими адресную социальную помощь (АСП) в Казахстане, - проводится анализ реальной эффективности государственных программ социальной поддержки. Показано, что дети в многодетных семьях, испытывающих бедность, лишены доступа к полноценному питанию, образованию и медицинским услугам, что негативно сказывается на их физическом, когнитивном и социальном развитии. Несмотря на наличие государственных программ («Нұрлы жол», АСП, «Ауыл - ел бесігі»), уровень детской бедности остается высоким. Эмпирический анализ выявил три ключевые проблемы: выплаты АСП покрывают лишь 40-50% расходов на продукты питания; бюрократические барьеры вынуждают семьи обходить 4-7 государственных органов; очереди в государственные детские сады составляют 6-12 месяцев. На основе полученных данных разработаны научно обоснованные политические рекомендации, направленные на повышение адресности поддержки, расширение доступности дошкольного образования и улучшение условий занятости родителей.

Ключевые слова: *детская бедность, многодетные семьи, государственная политика, социальная поддержка, семейная политика Казахстана.*

Gulzira Tazhigaliyeva, Gulnar Askeeva **CHILD POVERTY IN LARGE FAMILIES: EMPIRICAL ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS**

Abstract. This article presents an empirical analysis of child poverty in large families in Kazakhstan, based on qualitative research - in-depth semi-structured interviews with 17 large families receiving targeted social assistance (TSA). The study reveals that children in poor large families face severe restrictions in access to adequate nutrition, education, and healthcare, negatively affecting their physical, cognitive, and social development. Despite the existence of government programmes such as TSA, Nurlly Zhol, and Auyl - el besigi, child poverty levels remain high, indicating significant gaps in policy implementation.

Empirical analysis identified three critical problems: TSA payments cover only 40-50% of food expenditures; bureaucratic barriers require families to visit 4-7 government agencies; and waiting lists for public kindergartens extend to 6-12 months. The aim of this article is to assess the real-world effectiveness of state social support programmes and to develop evidence-based policy recommendations focused on improving targeting, expanding access to pre-school education, and enhancing parental employment conditions.

Keywords: *child poverty, large families, state policy, social support, family policy in Kazakhstan.*

Кіріспе

Көпбалалы отбасылар кедейлігі балалардың физикалық, танымдық және әлеуметтік дамуына ұзақ мерзімде теріс ықпал ететін әлеуметтік мәселе. Сонымен қоса бұл көп қырлы мәселе мемлекет тарапынан қатаң бақылау мен қолдауды талап ететін экономикалық және әлеуметтік аспектілерді қамтиды. Бала кедейлігі түйткілін шешу мемлекеттің белсенді қатысуынсыз мүмкін емес. Кедейлікке ықпал ететін көптеген факторларды жою жұмыспен қамту, әлеуметтік қорғау, білім беру мен денсаулық сақтау салаларындағы өзгерістерді талап етеді. Мемлекеттік саясат көпбалалы отбасыларға экономикалық осалдықты жеңуде шешуші рөл атқарады. Әлеуметтік жәрдемақылар, инфрақұрылымдық қолдау және мектепке дейінгі білім беру қызметтеріне қолжетімділікті қамтамасыз етуде үкіметтік қолдаудың маңызы зор. Балалардың материалдық тапшылығымен күресуге бағытталған шаралар атаулы әлеуметтік көмек көрсетуді, сапалы тұрғын үйге қолжетімділікті арттыруды және ата-аналарды жұмыспен қамту мүмкіндіктерін құрайды. Ресми бағдарламалардың болуына қарамастан, көп балалы отбасылар әлі де қажетті ресурстар мен қызметтерге қол жеткізе алмайды, өйткені қазіргі шаралар қайта қарауды және күшейтуді қажет етеді. Бұл зерттеу көп балалы отбасылардағы бала арасындағы әлеуметтік осалдықтың себеп-салдарын талдауға, сондай-ақ үкіметтік бағдарламалардың тиімділігін бағалауға бағытталған. Сонымен қатар, мемлекеттік саясаттың бұл түйткілді шешуде туатын кедергілерге ерекше назар аударылады.

Зерттеу гипотезасы. Мемлекет тарапы бала кедейлігін шешуде белсенді араласпауы нәтижесінде көптеген көпбалалы отбасылардың мәдени, экономикалық, әлеуметтік осалдықтығы ескерілмей, көкейтесті мәселеге айналуға. Нақтырақ айтқанда: (1) мемлекеттік әлеуметтік бағдарламалар (АӘК, «Нұрлы жол», «Ауыл - ел бесігі») көпбалалы отбасылардың нақты қажеттіліктерін толық қанағаттандырмайды; (2) бюрократиялық кедергілер мен ақпараттық тапшылық мемлекеттік қолдауға қол жеткізуді шектейді; (3) отбасылардың ресурстарға қол жетімсіздігі балалардың білімге, денсаулыққа және әлеуметтік дамуға теңсіз қатысуына алып келеді.

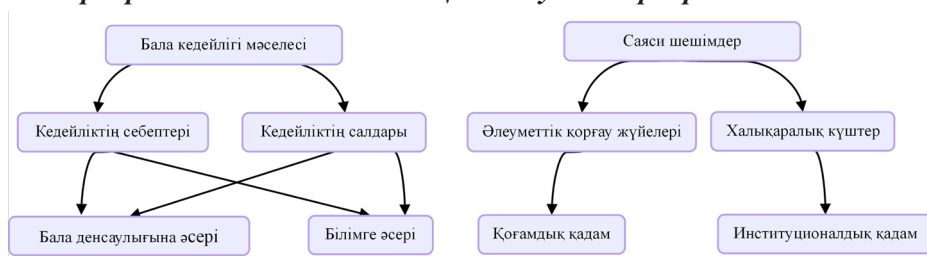
Мақаланың мақсаты. Қазақстандағы АӘК алатын 17 көпбалалы отбасымен жүргізілген сапалық зерттеу арқылы мемлекеттік бағдарламалардың іс жүзіндегі тиімділігін бағалау және бала кедейлігін азайтуға арналған ұсыныстар әзірлеу. Осы мақсатқа жету үшін келесі зерттеу міндеттері қойылды: (1) Қазақстандағы көпбалалы отбасылардағы бала кедейлігінің себептері мен факторларын эмпирикалық деректер негізінде анықтау; (2) АӘК алатын отбасылардың мемлекеттік қолдауға қол жеткізу тәжірибесін сапалық зерттеу арқылы талдау; (3) қолданыстағы мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігі мен олқылықтарын бағалау; (4) алынған эмпирикалық деректер негізінде саясатты жетілдіруге арналған ғылыми негізделген ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеулерге шолу. Ғылыми ізденістің жаңалығы - Атаулы Әлеуметтік Көмек (АӘК) алатын көпбалалы отбасылармен сұхбат-сауалнама әдісін қолдану. Бұл тәсіл бала арасындағы әлеуметтік осалдық тақырыбында

Қазақстандық сараптамаларда сирек қолданылса да құрылымдық, жүйелік мәселелерді анықтап қана қоймай, осы отбасылардың өмірі, олардың күн көруі және тұрмыстық өмірде кездесетін нақты кедергілер туралы толық ақпарат алуға мүмкіндік берді. Бұрынғы Қазақстандық зерттеулер бала кедейлігін негізінен статистикалық және құқықтық тұрғыдан қарастырған болса (Жұмағұлов, 2020; Мухамадиева және т.б., 2018), осы жұмыс АӘК алушы отбасылармен тікелей жүргізілген сапалық сұхбаттар арқылы мемлекеттік саясаттың іс жүзіндегі тиімділігін «төменнен жоғары» бағалайды. Осылайша зерттеу отандық ғылымдағы эмпирикалық сапалық зерттеулер олқылығын толтырады.

Бұдан бөлек, бұл талдауда «Нұрлы жол», «Ауыл - ел бесігі», АӘК, «Қазақстанның демографиялық даму тұжырымдамасы-2030» сияқты негізгі мемлекеттік бағдарламалардың кемшіліктерін анықтай отырып, егжей-тегжейлі сыни талдау жүргізілді [1-4]. Мәселен, атаулы бағдарламалардан көпбалалы отбасыларға қатынасты шаралардың бірқатар кемшіліктерін байқауға болады. Зерттеу қорытындысы бойынша Қазақстандағы әлеуметтік саясатты жетілдіруге арналған ғылыми тұрғыдан негізделген ұсынымдар әзірленді. Бұл түйіндер респонденттердің нақты тәжірибесіне негізделіп, көпбалалы отбасыларға билік тарапынан көмекті жақсарту үшін нақты қадамдарды қарастырады.

1-сурет. Бала кедейлігінің тұжырымдамалық кестесі: себептер, салдарлар және мемлекеттік ықпал ету векторлары

Осылайша, мемлекеттік саясат шеңберінде балалардың әлеуметтік осалдығын зерттеу ғылыми және практикалық тұрғыда жоғары сыни мәнге ие. Кедейлік деңгейін төмендету және көпбалалы отбасындағы әрбір баланың толыққанды дамуына қолайлы жағдай жасау тек тиімді ресми шараларға сүйенген жүйелі әрі көп салалы тәсіл арқылы жүзеге асады. Бала кедейлігі сынды күрделі, көп қырлы мәселенің себеп-салдарын түсіну үшін теориялық қағида қажет. Тұжырымдамалық іргетас оған ғылыми зерттеулердің тұрғысынан қарап, оны қалай шешуге болатындығы туралы түсінік береді. Бала құқықтарын қорғаудың қазіргі халықаралық жүйесі, бала арасындағы кедейлікпен күресуге бағытталған жүйелердің бірі.

Дегенмен, Ноланның еңбегінде талқыланғандай, оның күшті және әлсіз жақтары бар [5]. Аленоманың зерттеуі де бала кедейлігін азайтуға

бағытталған саясат шеңберінде бала кедейлігінің қоғамдық және институционалдық маңыздылығын ескерудің ауқымдылығын көрсетеді [6]. Комро кедейлік деңгейі жоғары аудандарда балалардың денсаулығын нығайту және дамыту үшін ғылыми негізделген тұжырым ұсынады [7]. Саар-Хейманның жұмысы тапшылықты ескеретін балады қорғау тәжірибесінің парадигмасын көрсетеді [8]. Абулхулдың зерттеуінде талқыланғандай әлеуметтік қақтығыс теориясын бала арасындағы осалдығының сақталу себебін түсінуге болады [9]. Уиттердің жұмысы балалардың кедейлігін бағалаудың біртұтас жүйесін ұсынады [10]. Гильен-Фернандес және Варгас-Чанес балалардың тұрмыстық тапшылығын жою үшін әмбебап және нысаналы саясат жүргізілуі керек деп болжайды [11]. Нобл жасөспірімдерді басты назарға алып, әлеуметтік жағдайдың төмендігінің абсолютті және салыстырмалы компоненттерін қамтитын көп өлшемді моделін ұсынады [12]. Ал, Падданың зерттеуі табысы төмен отбасындағы балаға бағытталған кең ауқымды тәсілдерді қолдану қажеттілігін дәлелдейді [13].

1-кесте. Қазақстандағы көпбалалы отбасыларға арналған негізгі мемлекеттік бағдарламалардың салыстырмалы талдауы

Бағдарлама	Мақсаты	Анықталған кемшіліктер	Сұхбат деректерімен расталуы
АЭК (Атаулы әлеуметтік көмек)	Аз қамтылған отбасыларға ақшалай жәрдемақы беру	Төлем мөлшері тұрмыс минимумынан төмен; күрделі бюрократиялық рәсімдер; 53% отбасы кемінде бір рет қайтарылған	17/17 отбасы АЭК жеткіліксіз екенін растады; КЖ-03, КЖ-07
“Нұрлы жол”	Тұрғын үй, инфрақұрылым, жұмыспен қамту	Тұрғын үй квоталары отбасы мөлшеріне сәйкес емес; бөлінген пәтерлер 40-50 м ² (санитарлық норма ≥54 м ²); жалдау төлемі табысты жейді	64,7% тұрғын үйді басты мәселе деп атады; КЖ-06
“Ауыл - ел бесігі”	Ауылдық инфрақұрылымды дамыту, бала-бақша салу	Бала-бақша орындары жеткіліксіз; күту мерзімі 8-12 ай; жолдар мен байланыс желісі нашар	Жетібай респонденттері қызмет жетіспеушілігін растады; КЖ-01, КЖ-04
Демографиялық даму тұжырымдамасы - 2030	Туу деңгейін арттыру, отбасыларды қолдау	Бала санын ынталандыру шаралары жеткіліксіз; тұрмыс сапасын жақсартуға нақты механизмдер жоқ	Отбасылар мемлекеттік қолдауды нақты сезінбейтінін атады; КЖ-02

Ескертпе: кесте автордың зерттеу деректері мен мемлекеттік бағдарламалар талдауы негізінде құрастырылған.

Карастырылған мақалаларда әртүрлі көзқарастармен жасалған сыни сараптамалар атаулы түйткілдің бала денсаулығына, мінез-құлқына, дамуына, әлеуметтік өміріне әсерлерінің байланысын көрсетіп қана қоймай, бала құқықтарын қорғайтын халықаралық жүйелердің жұмысына сыни талдау жасалған. Британдық авторлар өз жұмыстарында материалдық жағдайдың төмендігі балалардың эпигенетикалық, иммунологиялық, физиологиялық және психологиялық бейімделуіне теріс әсерін талдап, шешу жолдарын ұсынады [14]. Сондай-ақ, Шотландиядағы материалдық тапшылықты шешуде жергілікті биліктің рөлін анықтап, саяси іс-қимылдардың себеп-салдары толық зерттеледі [15]. Өз кезегінде Американдық ғалымдар Ли Савио Бирс, Мойра А. Силаги, Сара Х. Гоза, Уоррен М. Сейгел және Американдық Педиатрия Академиясының директорлар кеңесінің Атқарушы комитетінің өкілі Марк Дель Монте балады жоқшылықтан шығару мен олардың денсаулығын жақсартуға бағытталған саясаттар мен бағдарламаларға инвестиция салудың маңыздылығын атап журнал беттерінен танылды [16].

Қазақстанда бала арасындағы кедейлігінің теориялық тұжырымдамаларына нақты сілтемелер жеткіліксіз. Мәселен, Жұмағұлов азаматтық соғыстан кейінгі Кеңес өкіметінің Қазақстандағы әлеуметті-экономикалық саясатын талдауы елдегі кедейліктің тарихи мәнін жете түсіндіреді [17]. Ал, Г. Мухамадиева, Г. Мукалдыева, Ж. Карашева, Е. Бурибаева, Ж. Хамзина секілді құқықтанушы ғалымдар болса, тапшылықты қысқартуға бағытталған саясат пен тәжірибені түсіну үшін Қазақстандағы әлеуметтік қамсыздандыру жүйесін құқықтық реттеуін талқылады [18]. Мемлекет үкіметінің тапсырмасы және UNICEF (United Nations Children's Fund - Біріккен Ұлттар Ұйымының Бала Қоры) сияқты халықаралық ұйымдардың ұсыныстары негізінде Қазақстанда кедейлікті көпөлшемді бағалау үшін Ұлттық Кедейлік Әдістеме Индексі (ҰКӘИ) әзірленді. Бұл индекс Бристоль әдісіне сүйенеді және кедейлікті тек монетарлық көрсеткіштермен емес, сонымен қатар тұрғын үй жағдайы, білімге қолжетімділік, денсаулық, әлеуметтік интеграция, экология және азық-түлік қауіпсіздігі сияқты аспектілер арқылы кешенді бағалауға мүмкіндік береді [19,20]. Бұл теориялық тұғырлар бала арасындағы теңсіздік проблемасы бойынша құнды ақпарат беріп, оның әсерін азайтуға бағытталған саясат пен тәжірибенің қағидасы бола алады.

Отандық әлеуметтанушылардың зерттеулері де осы тақырыпты толықтырады. Г. Сейткали мен Р. Бекованың еңбектерінде Қазақстандағы әлеуметтік осалдықтың факторлары мен жергілікті қоғамдастықтардың рөлі талданған. Г. Нұрышева Қазақстандағы аз қамтылған отбасылардың еңбек нарығына қатысуын зерттеп, олардың кедейлік тұзағынан шығу жолдарын қарастырады. С. Нысанбаевтың зерттеулері мемлекеттік әлеуметтік қолдаудың тиімділігін бағалауға арналған. Бұл отандық авторлардың тұжырымдары зерттеудің эмпирикалық деректерімен үндесіп, Қазақстан жағдайына бейімделген талдаудың теориялық негізін нығайтады [27-29].

Зерттеу әдістері

Бұл ғылыми жұмыста келесі сапалық әдістер қолданылды:

- әлеуметтік осал санаттағы көпбалалы отбасылардың ата-аналарымен тереңдетілген жартылай құрылымдалған сұхбаттар жүргізілді;

- көпбалалы отбасыларды қолдауға бағытталған қолданыстағы мемлекеттік бағдарламаларға аналитикалық талдау жасалды. Жартылай құрылымдалған сұхбаттар форматы таңдалды, өйткені ол зерттеушіге алдын ала анықталған тақырыптар бойынша деректер жинауға мүмкіндік бере отырып, респонденттің өз тілімен маңызды контекстуалды ақпаратты еркін беруіне жол ашады (Kvale & Brinkmann, 2009) [25]. Сұхбат сценарийі жартылай құрылымдалған форматта жасалды, себебі зерттелетін мәселенің (мемлекеттік қолдауға қол жеткізу кедергілері) күрделілігі стандартты сауалнама арқылы толық ашылмайды - әр отбасының жағдайы ерекше болғандықтан, икемді сұрақ қою стратегиясы қолданылды.

Бұл әдістер әлеуметтік қолдау саласындағы басты кедергілер мен қажеттіліктерді айқындауға, сондай-ақ респонденттердің эмпирикалық байқаулары мен пікірлеріне сүйене отырып, мемлекеттік көмектетіктерінің тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Негізгі мақсат - бала кедейлігінің себеп-салдарын түсіну, Қазақстандағы көпбалалы отбасыларды қолдаудың қазіргі мемлекеттік бағдарламаларының тиімділігін бағалау. Зерттеу шеңберінде “Нұрлы жол”, АӘК және “Ауыл - ел бесігі” бағдарламаларға жан-жақты талдау жүргізілді. Талдау нәтижесінде мынадай кемшіліктер анықталды: “Нұрлы жол” бағдарламасы аясында берілетін тұрғын үй квоталары көпбалалы отбасылардың нақты санына сәйкес келмейді, ал бөлінген пәтерлердің ауданы үлкен отбасылар үшін жеткіліксіз (40-50 м²); АӘК бойынша анықталған ең басты мәселе - төлем мөлшерінің тұрмыс минимумынан төмен болуы және бюрократиялық рәсімдердің күрделілігі; “Ауыл - ел бесігі” бағдарламасы ауылдық инфрақұрылымды дамытуды мақсат еткенімен, респонденттер бала-бақша орындарының жеткіліксіздігі мен жолдар мен байланыс желісінің нашарлығын атап өтті. Сонымен қатар, мемлекеттік саясат пен әлеуметтік қорғау жөніндегі жұмыстар мен ғылыми әдебиеттерге жүйелі шолу жасалды.

Зерттеу аясында АӘК алатын көпбалалы отбасылардың ата-аналарымен 17 кезеңді сұхбат өткізілді. Қатысушылар жергілікті билік органдарының, Маңғыстау облысы Жетібай кентіндегі №3 орта мектеп-лицейінің, Астана қаласындағы Алматы ауданының №92 орта мектеп-лицей әкімшіліктерінің көмегімен таңдалды. Зерттеу аймақтарын таңдауда мақсатты іріктеу (purposive sampling) принципі басшылыққа алынды: Жетібай кенті ауылдық жерлердегі көпбалалы отбасылардың типтік ахуалын көрсетсе, Астана қаласының Алматы ауданы қалалық орта жағдайын бейнелейді. Осылайша, екі аймақтың қосылуы Қазақстандағы ауылдық және қалалық отбасылар арасындағы әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтарды салыстырмалы тұрғыда зерттеуге мүмкіндік берді. Мектеп-лицейлер іріктеу алаңы ретінде таңдалды, өйткені олардың әкімшіліктері АӘК алатын көпбалалы отбасылардың жаңартылған

тізімдерін жүргізеді және осы отбасылармен тікелей байланыста болады. Ерекше мұқтаж отбасылардың тізімдерін осы мекемелер ұсынды. Информанттардың әлеуметтік-экономикалық мәртебесіне қатысты: 17 отбасының барлығы АӘК алушы, бала саны 4-8 аралығында; 11 ерлі-зайыптылар жұмыспен қамтылмаған немесе жартылай жұмыс істейді, 6 табысы тұрақты емес жұмысшы санатында; білім деңгейі бойынша - 9 адам орта, 5 арнаулы орта, 3 жоғары білімі бар; орташа айлық отбасы табысы АӘК төлемін қосқанда 80 000-120 000 теңге аралығында.

Сұхбат жүргізу үшін Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің өкілдері куәландырған ресми хаттар әзірленді. Барлық қатысушылар зерттеуге ерікті түрде келісім беріп, олардың деректерінің құпияда қалуына кепілдік берілді. Тереңдетілген сұхбат қазақ және орыс тілдерінде жүргізілді. Респонденттер АӘК, отбасындағы бала саны (төрт немесе одан да көп), тұрғылықты жерге байланысты критерийлер бойынша мақсатты іріктеу арқылы таңдалды. Сонымен қоса, белгілі шарттар бала кедейлігіне ең осал және әлеуметтік қызметтерге қол жеткізуде қиындықтарға тап болған отбасылардың қосылуын қамтамасыз етті. Қатысушылардың репрезентативтілігін сақтау үшін зерттеуге Қазақстанның ауылдық жерлерінен де, қалалық елді-мекендерінен де отбасылар енгізілді. Яғни, көпбалалы отбасыларға әсер ететін әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың әртүрлілігін ескеруге, елдегі көпбалалы отбасылардың басым бөлігінің пікірлерін жинақтауға мүмкіндік берді.

Осы халықаралық және теориялық тұғырларды ескере отырып, зерттеу Қазақстан жағдайына бейімделген эмпирикалық тәсілді қолданды. Бұл бөлімде Қазақстандағы көпбалалы отбасылармен жүргізілген сұхбат нәтижелері мен мемлекеттік бағдарламаларға жасалған талдаудың қорытындылары ұсынылады. Тереңдетілген сұхбаттың мақсаты бала арасындағы әлеуметтік осалдықтың себептері мен алғышарттарын анықтау. Сұхбатқа арналған нұсқаулық төрт блоктан тұрды:

1. Жалпы деректер (жасы, отбасылық жағдайы, бала саны).
2. Отбасылардың демографиялық және әлеуметтік-экономикалық сипаттамалары.
3. Кіріс көздерін қоса алғанда, қаржы ресурстарын бөлу ерекшеліктері.
4. Тәрбие стратегиялары, отбасылық рөлдер және отбасындағы өзара әрекеттесу.

Сұхбат жүргізілгеннен кейін барлық деректер өңделіп, тақырыптық талдау (thematic analysis) әдісі бойынша, атап айтқанда Браун мен Кларктың (Braun & Clarke, 2006) алты кезеңді үлгісі негізінде талданды [26]. Талдау үш кезеңнен тұрды: (1) бірінші кезеңдегі ашық кодтау (open coding) - сұхбат мәтіндері жолма-жол оқылып, респонденттердің тікелей айтқан ойлары мен тәжірибелерін бейнелейтін бастапқы кодтар берілді; (2) екінші кезеңде семантикалық жақындығы бар кодтар тақырыптық кластерлерге топтастырылды - «АӘК қолжетімділігіндегі бюрократиялық кедергілер», «бала-бақша және білімге теңсіз қол жетімділік», «тұрғын үй жағдайларының жеткіліксіздігі», «ата-аналардың еңбек нарығынан шеттетілуі» сияқты тақырыптар анықталды; (3) үшінші кезеңде

тақырыптар мемлекеттік саясаттың көпбалалы отбасыларға іс жүзіндегі әсері тұрғысынан интерпретацияланды. Деректердің сенімділігін арттыру үшін кодтаудың алғашқы нұсқасы бірнеше рет қайталап тексерілді (investigator triangulation).

2-сурет. Көпбалалы Жауап берушілердің орналасқан жері мен мәртебесі

Код	Орналасқан жері мен мәртебесі
КЖ-01	Жетібай ауылы, көпбалалы ана, АӘК алушы
КЖ-02	Астана қаласы, көпбалалы ана, АӘК алушы
КЖ-03 - КЖ-17	Жетібай ауылы және Астана қаласы, көпбалалы аналар мен әкелер, АӘК алушылар

КЖ- «Көпбалалы Жауап беруші» дегенді білдіреді және әрбір респондент **КЖ-01, КЖ-02, КЖ-03** сияқты шартты кодпен белгіленеді. Кодтардың ішінде орналасқан жер (қала немесе ауыл) және **респонденттің ерекшелігі** (мысалы, көпбалалы ана, АӘК алушы) қысқаша көрсетіледі. Терең сұхбат нәтижелерінен алынған респонденттердің пікірлері мақала мәтінінің аналитикалық бөліктеріне енгізілді.

Келіссөз сұрақтары күнделікті өмірді ұйымдастыру, қаржылық, тұрмыстық міндеттерді бөлу, білім беру, тамақтану, денсаулық сақтау қызметтеріне қолжетімділік, осы отбасылардың эмоционалды жағдайы мен әлеуметтік аспектілеріне негізделді. Отбасын қаржылық қамтамасыз етуге кім жауапты екенін, ресурстардың қалай бөлінетінін, үй шаруасын кім атқаратынын, балалардың бос уақытын қалай ұйымдастыратынын анықтау маңызды болды.

Зерттеу қолданыстағы мемлекеттік бағдарламаларды талдауды сұхбаттардан алынған эмпирикалық деректермен біріктіріп, мемлекеттік қолдау шараларының тиімділігін бағалауға және көпбалалы отбасылардағы бала кедейлігін азайту үшін саясатты жақсартудың нақты жолдарын ұсынуға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелерін талқылау

Бала кедейлігінің себептері:

Табыстың төмен деңгейі, жұмыспен қамтудың шектеулі мүмкіндіктері: балалардың кедейлігінің негізгі факторы ата-аналардың бала күтіміне, икемді жұмыс жағдайларының болмауына байланысты еңбек нарығында кедергілерге тап болуы. Сұхбаттардың нәтижелеріне сәйкес, 12 респонденттің (70,6%) бала күтімі қызметтерінің болмауына байланысты жұмысқа орналаса алмайтынын немесе жұмыс уақытын шектеуге мәжбүр болатынын атап өтті. Жетібай ауылынан келген респонденттердің жағдайы аса ауыр: 8 респондент баланы мектепке барғанға дейін жұмыс іздемейтінін атап өтті, өйткені баланы қарайтын адам ресурсының жетіспеушілігін көрсетті. Мұндай тұжырымдар Аленоманың зерттеуімен расталып, мемлекеттік саясат шеңберінде бала кедейлігінің қоғамдық

және институционалдық маңыздылығын ескерудің ауқымдылығын көрсетеді.

Әлеуметтік қолдау көлемінің жеткіліксіздігі: АӘК сияқты мемлекеттік бағдарламалар көпбалалы отбасыларға қаржылық қолдау көрсетеді, әйтсе де, төлем мөлшері отбасылардың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеткіліксіз. Сұхбатқа қатысқан барлық 17 отбасы да АӘК алғаннан кейін де қаржылық қиындықтарды сезінетінін растады. Олардың пікірінше, ай сайынғы АӘК төлемі орта есеппен отбасының азық-түлікке жұмсайтын шығынының 40-50%-ын ғана жабады, тұрғын үй, коммуналдық қызметтер мен білім шығындары есепке алынбаған жағдайда. Бұл әлеуметтік қорғауды күшейтуді көздейтін «2021-2025 жылдарға арналған әлеуметтік қорғау жүйесін дамыту» бағдарламасының қорытындыларымен расталып, іс жүзінде ағымдағы қолдау шараларының жеткіліксіздігін көрсетеді [4]. Кейбір отбасылар күнкөрісті қамтамасыз ету үшін жергілікті дүкендер мен микроқаржы ұйымдарынан қарыз алады, бұл олардың қаржылық жағдайын одан әрі нашарлатады:

«Жерілікті дүкенде азық-түлікті қарызға аламын... Мені таниды, сенеді. АСП алған соң, борыштарымды жабамын. Жапқан соң тағы да ештеңе қалмайды (күледі).» (КЖ-03, Жетібай ауылы).

Сұхбат көпбалалы үйлердің өмір сүру, қиын тұрмыстық жағдайларға бейімделуге әртүрлі стратегияларды қолданатынын көрсетіп қана қоймай, барлық отбасы мүшелері үшін қаржы қорына, білімге, тамақ пен киімге қолжетімсіздігіне қатысты заңдылықтар анықталды. Атап өткендей, біршама бүлдіршіндер мемлекеттік бала-бақшаға бармайды, үйде анасымен қалады, өйткені ата-ананың қаржылық мүмкіндіктері тәрбие мекемелерінің төлемақысын жабуға жетпейді:

«Бала-бала-бақшаға бармайды, себебі қымбат! Үшеуіне бірден 54 000 теңге төлеуім керек, ал қалған ақша өмір сүруге жетпейді. Күйеуімнің жұмысы тұрақсыз... Жәрдемақы тамақ пен жалдауға кетеді. Үйде болғаны дұрыс... Бала-бақшада жиі ауырады, сондықтан дәрі-дәрмекке көбірек ақша кетеді.» (КЖ-01, Жетібай ауылы).

Бала күтімі қызметтеріне шектеулі қолжетімділік: жеке бала-бақшалардың қымбаттығы, мемлекеттік мекемелердің толып кетуі ата-аналардың жұмысқа шығуын қиындатады. Сұхбат деректеріне сүйенсек, Жетібай ауылындағы респонденттердің балалары мемлекеттік бала-бақшаға жазылу үшін орта есеппен 8-12 ай күтетін болса, Астана қаласында бұл мерзім 6-9 айды құрайды. Жеке бала-бақшаның ай сайынғы төлемі (бір бала үшін 18 000 теңгеден жоғары) АӘК төлемінің үштен бір бөлігін алып кетеді, бұл көпбалалы отбасылар үшін іс жүзінде мүмкін емес. «Ауыл - ел бесігі» (2019-2025) бағдарламасы аясында ауылдық жерлерде инфрақұрылымды жақсарту бойынша шаралар қабылданғанмен де, келген респонденттер қолжетімді қызметтердің жетіспеушілігі туралы әлі де айтады. Бұл көпбалалы отбасылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін әлеуметтік инфрақұрылымды дамыту шаралары жеткіліксіз екенін растайды. Киім, негізінен, үлкен баладан кішілерге беріледі, оларды

сақтау, қайта тігу немесе қайта бейімдеу арқылы қолданады, және көбіне киім балаға өлшемі бойынша сәйкес келмейді:

«Біз киім алмаймыз. Аяқ киім кейде сатып аламыз, бірақ ол да балаға сәйкес келмей жатады. Көйлек, жейде болса - бір-бірімізден аламыз, ауыстырамыз, кейде кішірейтеміз.» (КЖ-04, Астана қаласы).

Тұрғын үйге жоғары шығындар: көпбалалы отбасылардың тұрғын үй жағдайлары да маңызды мәселе. Сұхбат барысында 17 респонденттің 11-і (64,7%) тұрғын үй мәселесін отбасының басты кедергісі ретінде атады. «Нұрлы жол» бағдарламасы аясында тұрғын үй алғандардың өзі (сұхбаттасқан 4 отбасы) оның 6-8 адамнан тұратын отбасы үшін жеткіліксіз екенін айтты: бөлінген пәтерлердің ауданы 40-50 м², ал санитарлық нормаға сәйкес 6 адамды орналастыру үшін кемінде 54 м² қажет. Бұл тұрғын үйдің шектеулі қолжетімділігін, көпбалалы отбасылар үшін жеңілдіктің жеткіліксіздігін көрсетеді. *«Біз 8 адамбыз, әртүрлі жастағы және жыныстағы балаларымыз бар. Мемлекеттік бағдарлама арқылы екі бөлмелі (40-50 м²) пәтер алдық, бірақ ол бәрімізге тарлық етеді. Оның жалдау төлемін табысымыздан төлеп отырмыз.» (КЖ-06, Жетібай ауылы)*

Мемлекеттік басқарудың кемшіліктері: мемлекеттік бағдарламаларды іске асырудың тиімсіздігі, бақылау жетіспеушілігі бала кедейлігінің сақталуына ықпал етеді. Күрделі бюрократиялық процедуралар, көпбалалы отбасыларды қолдауға кешенді көзқарастың болмауы кесірінен мемлекеттік көмек мұқтаж адамдарға жете бермейді. Атап айтқанда, сұхбат барысында 9 респондент (53%) АӘК ресімдеу кезінде кемінде бір рет құжат жеткіліксіздігі себебімен қайтарылғанын хабарлады. Орта есеппен бір отбасы АӘК алу үшін 4-тен 7-ге дейін мемлекеттік мекемеге барып-келуге мәжбүр болды. *«Кейде көмек сұрап барғанымызда, құжаттар дұрыс емес деп қайтарып жібереді. Бір анықтаманы алу үшін бірнеше жерге бару керек. Ақыры көмектен де үміт үзесің.» (КЖ-07, Астана қаласы)* Өз зерттеуінде Нолан атап өткен бала құқықтарын қорғау халықаралық жүйесінің әлсіздігі Қазақстан үшін де өзекті.

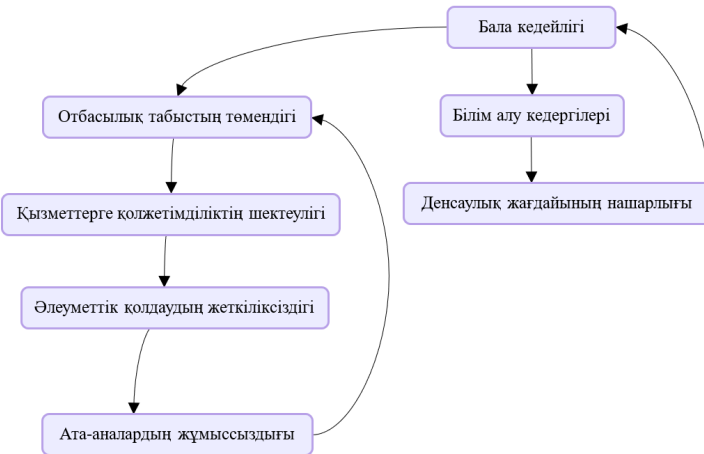
«Әрине, көп бала - жақсы! Анам бес бала өсірді, күйеуімнің отбасында да бес бала болған. Бір-бірімізге көмектесеміз. Бірақ қазір бәріне қиын. Азық-түлік пен дәрі қымбаттап кетті. Таныстарымыздың да отбасы үлкен.» (КЖ-02, Астана қаласы). Бұл үзінді көпбалалылықтың қазақ мәдениетінде дәстүрлі құндылық ретінде қабылданатынын дәлелдейді. Сонымен бірге, қазіргі экономикалық қиындықтар (бағаның өсуі, азық-түлік пен дәрі-дәрмектің қымбаттауы) бұл дәстүрлі құндылықтарды сақтауды күрделендіретінін көрсетеді.

3-сурет. «Көпбалалы отбасыдағы бала кедейлігіне әсер етуші факторлар»

Ескертпе: кестені құрастырған автор.

4-сурет. «Көпбалалы отбасындағы бала кедейлігінің себептері»

Ескертпе: кестені құрастырған автор.

Бұл факторлар өзара әрекеттесу арқылы көпбалалы отбасыларға кешенді, мақсатты мемлекеттік қолдаусыз кедейліктің шығуы қиынға соғатын тұйық шеңбер жасайды. Мәселені шешу әлеуметтік бағдарламаларды қайта қарауды, қызметтердің қолжетімділігін арттыруды, әлеуметтік көмектің көлемін ұлғайтуды, сондай-ақ, ата-аналарды жұмыспен қамтуды қолдау жөніндегі шараларды күшейтуді талап етеді.

Қорытынды және ұсыныстар

Көпбалалы отбасындағы балалардың әлеуметтік осалдығымен күресу кешенді бағдарламаларды талап етеді, дәлірек айтқанда мемлекеттік қолдауды жақсарту, білімге, баспанаға, ата-аналардың кәсіби өсуіне ықпал етуге бағытталған механизмдер енгізген жөн.

Аталған мақсатқа жету аясында бірқатар қысқа және ұзақ мерзімді мемлекеттік қадамдар талданды. Толыққанды анализ қосымшада ұсынылады.

Қысқа мерзімді шараларға:

- Атаулы әлеуметтік көмектің (АӘК) мөлшерін ұлғайту арқылы отбасылардың әл-ауқатын арттыру;
- көмек алу рәсімдерін жеңілдету, оның ішінде өтініш беру процесін цифрландыру және бюрократиялық кедергілерді азайту;
- жеке бала-бақшаларды субсидиялау арқылы мектепке дейінгі білімге қолжетімділікті кеңейту;
- ата-аналарға арналған қайта даярлау бағдарламалары арқылы жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін кеңейту;
- икемді еңбек жағдайларын дамыту арқылы шалғай аймақтардағы жұмыспен қамту деңгейін көтеру жатады.

Ұзақ мерзімді шешімдер қатарында:

- білім беру инфрақұрылымын жетілдіру,
- жаңа бала-бақшалар салу,
- кәсіпкерлікке бейім ата-аналарға арналған бизнес-инкубаторлар құру,
- тұрғын үй жағдайын жақсарту сияқты бастамалар бар.

Осы шараларды іске асыруға жауапты мекемелерге Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі, Білім министрлігі, Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі, сондай-ақ, жергілікті атқарушы органдар жатады [21-23].

Дегенмен, цифрлық платформалар арқылы өтініш беру рәсімінің оңайлатылғанына қарамастан, әлеуметтік осал санаттағы азаматтардың арасында цифрлық инфрақұрылымға (ноутбук, смартфон, интернет) қолжетімділіктің шектеулі болуы олардың eGov.kz және басқа да электрондық порталдар арқылы өтініш беру мүмкіндігін едәуір қиындатады. Бұл жағдай мемлекеттік қызметтерді цифрлық форматта көрсету кезінде әлеуметтік теңсіздіктің күшеюіне алып келуі мүмкін. Сондықтан электронды қызметтермен қатар, альтернативті - офлайн қолжетімді арналарды сақтау немесе дамыту қажеттігі туындайды.

Зерттеу нәтижесінде әлеуметтік төлемдер отбасының негізгі қажеттіліктерінің бір бөлігін ғана қамтитынын анықтауға болады, сондықтан олар қосымша көмек көздерін қайырымдылық, діни ұйымдардан, туыстарынан іздеуі керек. 2020 жылдың басынан Әлемдік дағдарыстың әсерінен Қазақстан Республикасының үкіметі аз қамтылған және көпбалалы отбасыларға субсидиялар бергенмен, халықтың қарқынды өсуі жергілікті тұрғындардың мемлекет тарапынан толық қамтамасыз етілуін қиындатады [24]. Әйелдер мен бала кедейлігін

азайту үшін көпбалалы аналарды әлеуметтік қорғауды, лайықты еңбек жағдайларын, тұрақты табысты, бала күтімі қызметтерінің қолжетімділігін, мансап сатысымен алға жылжуға мүмкіндік беретін еңбек нарығына тарту қажет. Көпбалалы әйелдерге мемлекеттік бала-бақшаларда балаға орындар ұсыну, баланы мектеп формасымен, кеңсе тауарларымен, тамақпен қамтамасыз ету, жоғары білім алуға мемлекеттік гранттарды бөлу саясаты түрінде мемлекеттік қолдау қажет. Аналардың еңбегі есебінен өз табысын алуға жәрдемдесу, бала күтімі бойынша әлеуметтік жауапкершілікті дамыту көпбалалы отбасылардағы бала кедейлігін азайту, негізінен, еңбек нарығындағы кедейлікпен күресудің негізгі аспектісі болып табылады. Қазіргі уақытта бюджеттік қызметтерді, институционалдық қолдау көрсету құралдарын дамыту арқылы зерттеу мақсатына қол жеткізілді деген тұжырымға келеміз. Дегенмен, Қазақстанның үкіметі мен ғылыми қоғамдастығы көпбалалы отбасылардағы бала кедейлігін азайтуға қатысты мемлекеттік мәселелері қосымша зерттеулерді талап етеді.

Ұсынылған өзара байланысты шаралар көпбалалы отбасындағы бала кедейлігі мәселесін кешенді шешуге бағытталған. Яғни, АӘК мөлшерін ұлғайту, бюрократиялық процедураларды жеңілдету сияқты қысқа мерзімді шараларды салыстырмалы түрде тез жүзеге асыру көпбалалы отбасына бірден жеңілденуді сезінуге мүмкіндік береді. Білім беру инфрақұрылымын дамыту, тұрғын үй жағдайларын жақсарту сияқты ұзақ мерзімді шаралар көп инвестиция мен уақытты қажет еткенімен, әр баланың жарқын болашағы үшін маңызы зор.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Нұрлы жол» бағдарламасы [Электрондық ресурc]. -URL:<https://www.gov.kz/memleket/entities/mps/documents/details/149409?lang=ru> (қаралған күні: 01.05.2025).
2. «Ауыл - ел бесігі» мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурc]. -URL:<https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/979?lang=ru> (қаралған күні: 01.05.2025).
3. Атаулы әлеуметтік көмек (АӘК) бағдарламасы [Электрондық ресурc]. - URL: https://egov.kz/cms/kk/articles/social_help (қаралған күні: 01.05.2025).
4. Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі демографиялық даму тұжырымдамасы [Электрондық ресурc]. - URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000960> (қаралған күні: 01.05.2025).
5. Nolan (2020). Poverty and Children's Rights., 404-425. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190097608.013.21>
6. Alenoma (2019). Community versus Institutional Meanings of Child Poverty: Implications for Policy for Reducing Child Poverty. RHSS. <https://doi.org/10.7176/rhss/9-2-16>
7. Komro, Flay, Biglan (2011). Creating Nurturing Environments: A Science-Based Framework for Promoting Child Health and Development Within High-Poverty Neighborhoods. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 2(14), 111-134. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0095-2>
8. Saar-Heiman (2019). Poverty aware social work in the child protection system: A critical reflection on two single case studies. *Child & Family Social Work*, 4(24), 610-618. <https://doi.org/10.1111/cfs.12642>
9. Abulhul (2021). Child poverty in the United States from the perspective of conflict theory. *ajerr*, 82. <https://doi.org/10.28933/ajerr-2021-03-2505>
10. Witter (2003). Developing a framework for monitoring child poverty: results from a

- study in Uganda. *Child. Soc.*, 1(18), 3-15. <https://doi.org/10.1002/chi.772>
11. Guillén-Fernández, Vargas-Chanes (2021). Multidimensional Child Poverty from the Child Rights-Based Approach: A Latent Class Analysis to Estimating Child Poverty Groups in Mexico. *Child Ind Res*, 5(14), 1949-1978. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09840-1>
 12. Noble, Wright, Sherr (2006). Developing a child-focused and multidimensional model of child poverty for South Africa. *Journal of Children and Poverty*, 1(12), 39-53. <https://doi.org/10.1080/10796120500502136>
 13. Padda (2017). Multidimensional Child Poverty Measurement and its Mapping: Case of Balochistan, Pakistan. *SSRN Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3149123>
 14. Wickham, Anwar, Barr, Law, Taylor-Robinson (2016). Poverty and child health in the UK: using evidence for action. *Arch Dis Child*, 8(101), 759-766. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-306746>
 15. Sinclair, McKendrick (2014). Tackling Child Poverty Locally: Principles, Priorities and Practicalities in Challenging Times. *Scottish Affairs*, 4(23), 454-485. <https://doi.org/10.3366/scot.2014.0044>
 16. Beers L.S., Silagyi M.A., Goza S.H., Seigel W.M., Del Monte M. (2021). Ending Child Poverty by Investing in Children and Families. *Academic Pediatrics*, 8(21), S92-S93. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2021.09.002>
 17. Жумағұлов Б.Т. (2020). FROM THE HISTORY OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN AFTER THE CIVIL WAR (1920-1924). *Bullet. Ser. Hist. and soc.-polit. Sc*, 2(65). <https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-5461.01>
 18. Мухамадиева Г., Мукалдыева Г., Карашева Ж., Бурибаева Е., Хамзина Ж. (2018). Modernization of Social Security System Legal Regulation in Kazakhstan: Experience and Standards of the OECD Members Implementation. *J. of Adv. Res. Law Econ.*, 8(8), 2498. [https://doi.org/10.14505/jarle.v8.8\(30\).21](https://doi.org/10.14505/jarle.v8.8(30).21)
 19. Н. Белоносова (2022). Результаты пилотного расчета национального индекса многомерной бедности в Республике Казахстан. [Электрондық ресурс]. - URL: <https://stat.gov.kz/>
 20. ЮНИСЕФ Казахстан и БНС (2023). Отчет по измерению многомерной детской бедности в Казахстане 2023.
 21. Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі [Электрондық ресурс]. -URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek?lang=kk> (қаралған күні: 01.05.2025).
 22. Білім министрлігі [Электрондық ресурс]. -URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu?lang=kk> (қаралған күні: 01.05.2025).
 23. Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі [Электрондық ресурс]. -URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/comprom?lang=kk> (қаралған күні: 01.05.2025).
 24. Мемлекеттік жәрдемақы [Электрондық ресурс]. - URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek-astana/press/news/details/101332>
 25. Kvale S., Brinkmann S. (2009). *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications. 354 p.
 26. Braun V., Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qr0630a>
 27. Сейткали Г.М., Бекова Р.Ж. (2021). Әлеуметтік осалдықтың факторлары және жергілікті қоғамдастықтардың рөлі: Қазақстан мысалында. Әлеуметтану және саясаттану мәселелері, 2(18), 45-58.
 28. Нұрышева Г.Ж. (2020). Қазақстандағы аз қамтылған отбасылардың еңбек нарығына қатысуы: кедейлік тұзағынан шығу жолдары. ҚазҰУ Хабаршысы. Экономика сериясы, 4(132), 112-124.
 29. Нысанбаев С.Н. (2019). Мемлекеттік әлеуметтік қолдаудың тиімділігін бағалау: Қазақстан тәжірибесі. Мемлекет және құқық, 3(87), 78-91.

REFERENCES:

1. Nurly zhol bagdarlamasy [Nurly Zhol Programme]. (2021). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mps/documents/details/149409?lang=ru> (accessed 01.05.2025).
2. AuyI – el besigi memlekettik bagdarlamasy [AuyI – el besigi State Programme]. (2019). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/979?lang=ru> (accessed 01.05.2025).
3. Ataghy aleumettik komek (AAK) bagdarlamasy [Targeted Social Assistance Programme]. (2021). URL: https://egov.kz/cms/kk/articles/social_help (accessed 01.05.2025).
4. Kazakhstan Respublikasynyng 2030 zhyлга deyingi demografyalyk damu tughyrnydamasy [Demographic Development Concept of Kazakhstan until 2030]. (2021). URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000960> (accessed 01.05.2025).
5. Nolan A. (2020). Poverty and children's rights. In J. Todres, S. King (eds.), *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*. Oxford University Press. P. 404–425. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190097608.013.21>
6. Alenoma S. (2019). Community versus institutional meanings of child poverty: Implications for policy for reducing child poverty. *Research on Humanities and Social Sciences*, 9(2). <https://doi.org/10.7176/rhss/9-2-16>
7. Komro K.A., Flay B.R., & Biglan A. (2011). Creating nurturing environments: A science-based framework for promoting child health and development within high-poverty neighborhoods.

- Clinical Child and Family Psychology Review, 14(2), 111–134. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0095-2>
8. Saar-Heiman Y. (2019). Poverty-aware social work in the child protection system: A critical reflection on two single-case studies. *Child & Family Social Work*, 24(4), 610–618. <https://doi.org/10.1111/cfs.12642>
9. Abulhul Z. (2021). Child poverty in the United States from the perspective of conflict theory. *American Journal of Educational Research and Reviews*, 82. <https://doi.org/10.28933/ajerr-2021-03-2505>
10. Witter S. (2003). Developing a framework for monitoring child poverty: Results from a study in Uganda. *Children & Society*, 18(1), 3–15. <https://doi.org/10.1002/chi.772>
11. Guillén-Fernández P., & Vargas-Chanes D. (2021). Multidimensional child poverty from the child rights-based approach: A latent class analysis to estimating child poverty groups in Mexico. *Child Indicators Research*, 14(5), 1949–1978. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09840-1>
12. Noble M., Wright G., & Sherr A. (2006). Developing a child-focused and multidimensional model of child poverty for South Africa. *Journal of Children and Poverty*, 12(1), 39–53. <https://doi.org/10.1080/10796120500502136>
13. Padda G.S. (2017). Multidimensional child poverty measurement and its mapping: Case of Balochistan, Pakistan. *SSRN Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3149123>
14. Wickham S., Anwar E., Barr B., Law C., & Taylor-Robinson D. (2016). Poverty and child health in the UK: Using evidence for action. *Archives of Disease in Childhood*, 101(8), 759–766. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-306746>
15. Sinclair S., & McKendrick J.H. (2014). Tackling child poverty locally: Principles, priorities and practicalities in challenging times. *Scottish Affairs*, 23(4), 454–485. <https://doi.org/10.3366/scot.2014.0044>
16. Beers L.S., Silagyi M.A., Goza S.H., Seigel W.M., & Del Monte M. (2021). Ending child poverty by investing in children and families. *Academic Pediatrics*, 21(8), S92–S93. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2021.09.002>
17. Zhumaghulov B.T. (2020). Iz istorii ekonomicheskogo razvitiya Kazakhstana posle grazhdanskoy voyny (1920–1924) [From the history of economic development of Kazakhstan after the civil war]. *Byulleten. Seriya Istoricheskikh i sotsialno-politicheskikh nauk*, 2(65). <https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-5461.01>
18. Mukhamadiyeva G., Mukaldiyeva G., Karasheva Zh., Buribayeva Ye., & Khamzina Zh. (2018). Modernization of social security system legal regulation in Kazakhstan: Experience and standards of the OECD members implementation. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 8(8), 2498. [https://doi.org/10.14505/jarle.v8.8\(30\).21](https://doi.org/10.14505/jarle.v8.8(30).21)
19. Belonosova N. (2022). Rezultaty pilotnogo rascheta natsionalnogo indeksa mnogomernoy bednosti v Respublike Kazakhstan [Results of the pilot calculation of the national multidimensional poverty index in Kazakhstan]. URL: <https://stat.gov.kz/>
20. UNICEF Kazakhstan & Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan. (2023). Otchet po izmereniyu mnogomernoy detskoy bednosti v Kazakhstane 2023 [Report on measuring multidimensional child poverty in Kazakhstan 2023].
21. Enbek zhane aleumettik korghau ministrligi [Ministry of Labour and Social Protection]. (2025). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek?lang=kk> (accessed 01.05.2025).
22. Bilim ministrligi [Ministry of Education]. (2025). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu?lang=kk> (accessed 01.05.2025).
23. Industriya zhane infragurylymdy damu ministrligi [Ministry of Industry and Infrastructure Development]. (2025). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/comprom?lang=kk> (accessed 01.05.2025).
24. Memlekttik zhardemagy [State Benefits]. (2025). URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek-astana/press/news/details/101332> (accessed 01.05.2025).
25. Kvale S., & Brinkmann S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed.). SAGE Publications.
26. Braun V., & Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
27. Seytkali G.M., & Bekova R.Zh. (2021). Aleumettik osaldyktyn faktorlary zhane zhergilitki khoghymdastyktar dyny role: Kazakhstan mysalynda [Factors of social vulnerability and the role of local communities]. *Aleumetttanu zhane sayasattanu maseleleri*, 2(18), 45–58.
28. Nuryshева G.Zh. (2020). Kazakhstandaghy az kamtylgan otbasylardyn enbek naryghyda katysy: kedeylik tuzaghynan shyghu zholdar [Participation of low-income families in the labour market in Kazakhstan]. *KazNU Khabarshysy. Ekonomika seriyasy*, 4(132), 112–124.
29. Nyssanbayev S.N. (2019). Memlekttik aleumettik koldaudyn timdiligin baghalau: Kazakhstan tazhiribesi [Assessing the effectiveness of state social support]. *Memleket zhane kukyk*, 3(87), 78–91.